

Debata o potřebnosti branné povinnosti stále pokračuje (alespoň v německy mluvících zemích)

V Evropě vrcholí trend opouštění mírového výkonu branné povinnosti, který nastoupil s koncem studené války. S postupující evropskou integrací se mění struktura hrozeb, mění se také politická poptávka po kapacitách ozbrojených sil a s její změnou se musí změnit také ozbrojené síly. Slovy Charlese de Gaulle z roku 1934, tvořícími motto knihy *Wehrpflicht oder Freiwilligenarmee? Wehrstrukturentscheidungen im europäischen Vergleich*: „Neměli bychom udržovat armádu, na kterou jsme zvyklí, nýbrž vystavět armádu, jakou potřebujeme.“ Právě strukturální změny v odvětví obrany jednotlivých členských států EU mohou přinést potřebné kapacity pro potřeby rodící se společné bezpečnostní a obranné politiky. Za tu nejdůležitější je třeba považovat budování ozbrojených sil na plně zaměstnaneckém principu.

Každý stát je jiný...

Pro integraci vojenských kapacit zemí EU pod praporem společné evropské bezpečnostní a obranné politiky je plná profesionalizace ozbrojených sil důležitým předpokladem, ještě důležitější však může být pochopení specifík fungování odvětví obrany těchto států, za nimiž se skrývají rozdíly v historickém vývoji postavení ozbrojených sil ve společnosti, vojenské tradici, politickém uspořádání, institucionálním uspořádání státu a vlivu základních institucí na ozbrojené síly a cílům zahraniční politiky. Takto lze chápat poselství výše zmiňované knihy Ines-Jacqueline WERKNER *Wehrpflicht oder Freiwilligenarmee? Wehrstrukturentscheidungen im europäischen Vergleich*.

Tato kniha představuje přehlednou srovnávací studii vývoje tzv. branné struktury v osmi vybraných zemích EU. Jsou jimi SRN, Belgie, Nizozemsko, Dánsko, Francie, Rakousko, Švýcarsko a Španělsko. Obsah pojmu branné struktury, srovnávané znaky, včetně metodiky srovnávání, definuje autorka knihy v úvodních dvou kapitolách. Srovnání provádí autorka prostřednictvím pěti oblastí, z nichž některé podrobněji člení. Jedná se o:

- vývoj branné struktury od roku 1990,
- politicko-institucionální vztahy odvětví obrany zahrnující seznámení čtenáře s historickým a politickým pozadím postavení ozbrojených sil v ústavním pořádku daného státu, se základní právní regulací chování ozbrojených sil zakotvenou v národním právním řádu a oprávnění orgánů výkonné moci a moci zákonodárné při určování ozbrojených sil k nasazení a omezení způsobu jejich použití,
- vysvětlení úloh státních institucí určující vojensko-politické ambice státu a mající podíl na realizaci bezpečnostní politiky, jde o osvětlení úloh parlamentu, vlády a ozbrojených sil,
- seznámení se současnou politicko-vojenskou kulturou obsahující exkurs do moderní historie určující dnešní postavení ozbrojených sil ve společnosti, seznámení s normami

řídícími aktuální zahraniční politiku a bezpečnostní a obrannou politiku a shrnutí empirických poznatků týkajících schopností ozbrojených sil a vztahu společnosti k ozbrojeným silám.

... tendence jsou stejné?

Zatímco v kapitolách představující většinu stránek knihy autorka uvádí velmi dobře zdokumentovaný popis srovnávaných oblastí u jednotlivých zemí, závěrečná kapitola je věnována samotné srovnávací analýze, na základě které se odhaduje vývoj branné struktury příslušných zemí. S použitím ilustrace vývoje velikosti ozbrojených sil, vojenských rozpočtů, délky trvání základní vojenské služby a podílu branně povinných vojáků na celkových počtech ozbrojených sil srovnávaných zemí od roku 1990 do roku 2005 autorka knihy ukazuje na oslabování významu institutu branné povinnosti. Takto k tomu dochází ve dvou nezávislých proudech událostí.

První proud vede ke zpochybnění potřebnosti branné povinnosti. Na začátku tohoto proudu je ztráta protivníka, který by mohl ohrozit vnější bezpečnost státu. Důsledkem ztráty ohrožení jsou redukovány vojenské výdaje a zmenšena prezenční velikost ozbrojených sil. V důsledku zmenšení kapacit pro výkon základní vojenské služby se výkon branné povinnosti stává nespravedlivý. Snaha o zvýšení této spravedlnosti vede ke zkrácení trvání základní vojenské služby nebo civilní služby, na jehož konci může být rozhodnutí o úplné profesionalizaci ozbrojených sil. Zpravidla však tento proud vede k udržení mírového výkonu branné povinnosti, a to buď z důvodu toho, že branná povinnost je třeba k zachování civilní služby pro potřeby sociálního státu (SRN, Rakousko), nebo je třeba ji udržet v nějaké inovované podobě pro potřeby doplňování profesionálního jádra ozbrojených sil (SRN, Dánsko).

Druhý proud vede přímo k rozhodnutí profesionalizovat ozbrojené síly. Na jeho začátku je potřeba využít vojenské kapacity k jejich účasti za hranicemi státu. To určuje nový hlavní úkol ozbrojených sil, vytváří požadavek jejich mobility a pohotovosti a vyžaduje určitý počet dobře vybavených a špičkově připravených vojáků. To přesměrování pole působnosti ozbrojených sil vede k poklesu poptávky ozbrojených sil po branně povinných vojácích. Zájem je jen o některé profese a deklarovaná všeobecná branná povinnost získává selektivní charakter. Důsledkem je zpochybnění potřebnosti institutu mírového výkonu povinné vojenské služby a přijetí rozhodnutí profesionalizovat ozbrojené síly.

Existenci těchto proudů autorka studie ukazuje z pohledu toho, zda jsou ozbrojené síly více pod kontrolou zákonodárního sboru (Parlamentsarmee) nebo vlády (Regierungsarmee). První z proudů událostí je typický pro ozbrojené síly kontrolované parlamenty (SRN, Švýcarsko, Rakousko a Dánsko). Druhý proud je typický pro ozbrojené síly, s nimiž má možnost disponovat spíše vláda (Francie, Belgie, Nizozemsko, Španělsko).

Názory se liší

Vedle toho jsou také analyzovány preference politických stran v dělení na pravé a levé spektrum. Pro zachování branné povinnosti jsou v analyzovaném vzorku zemí (překvapivě) strany pravicově populistické. Sociálně demokratické strany a strany konzervativní (křesťansko-demokratické) podporují profesionalizaci pouze jako výsledek racionálních doporučení. Ve svých ideologických stanoviscích naopak podporují zachování branné povinnosti

(pravděpodobně pro potřeby zachování civilní služby). Naopak strany liberální, zelení a (překvapivě) komunisticky orientované strany podporují přímo vytvoření profesionálních ozbrojených sil.

Autorka rovněž na základě provedených interview srovnává, jak je rozhodnutí politických stran přijímáno uvnitř ozbrojených sil. Ve srovnávaných demokratických zemích obecně platí, že po přijetí politického rozhodnutí plně profesionalizovat ozbrojené síly je tento krok zevnitř ozbrojených sil přijímán s rozpaky a skepsí, ale po určité době je přijat kladně.

Důležitou roli hraje tradice miličnického systému a fenoménu neutrality, kdy vojáci musí z podstaty jejich existence kalkulovat s potřebou branně povinných vojáků. Tato vojenská tradice a vnímání armády veřejností je tak dneska určitou překážkou pro racionální rozhodování o ukončení výkonu branné povinnosti pro potřeby doplňování ozbrojených sil. Přesto pro všechny srovnávané státy platí, že většina mladistvých odmítá potřebu existence povinné vojenské služby. Největší podíl těchto osob je v zemích, které již profesionalizovaly své ozbrojené síly (80-90 %). Menší podíl vykazují země s miličnickým systémem, které doposud zachovávají povinnou vojenskou službu (cca 60 %).

Shrnutí

Vzhledem k tomu, že Ines-Jacqueline Werkner pochází ze SRN, jsou závěry její knihy *Wehrpflicht oder Freiwilligenarmee? Wehrstrukturrentscheidungen im europäischen Vergleich* určeny vztahy k SRN. Kniha je jedním z velmi kvalitních příspěvků do diskuze o potřebě nebo zbytečnosti zachování mírového výkonu branné povinnosti a autorka doporučuje na základě zahraničních zkušeností brannou povinnost opustit.

Samotná veřejná debata o potřebnosti branné povinnosti probíhá v SRN již od doby jejího znovuzavedení v roce 1956. Ve vztahu k České republice jako relativně mladé demokracii jsme tak svědky paradoxu.

Obdobná diskuze jako v SRN se u nás vedla od roku 1990. Zatímco v SRN zůstává branná povinnost v určité okleštěné podobě zachována i po 50 letech diskuze o jejím omezení a zrušení, v Česku byl mírový výkon branné povinnosti zastaven k 31. 12. 2004, tedy po 14 letech existence názorových střetů mezi zastánci a odpůrci povinné vojenské služby. Jak moudré to bylo rozhodnutí, necht' ukáže čas.

Ines-Jacqueline WERKNER Wehrpflicht oder Freiwilligenarmee? Wehrstrukturrentscheidungen im europäischen Vergleich. 1. Aufl. Peter Lang: Frankfurt am Main, 2006. ISBN 3-631-54696-3